

L'Hospital de Torroella

Joan Radressa i Casanovas

Introducció

El nostre hospital, de malalts pobres, és una de les institucions vilatanes més antigues. Durant segles ha constituït un redós on ha conviscut cruament la generositat i el dolor. Mes, ens sembla que la seva llarga vida no és suficientment coneguda. Aquest és el motiu per fer-ne ara un repàs històric que es podrà ampliar amb la recerca de nova documentació.

Com a antecedents d'aquest estudi, cal assenyalar dos treballs apareguts en aquesta mateixa publicació. L'any 1954 en Joaquim Vergés, en un article titulat "El hospital de pobres enfermos", va fer una història de l'administració i funcionament del centre; fou un

treball dificultós; l'autor hagué de lluitar amb uns arxius locals desordenats i sense cap classificació, però fou pioner en el tema. L'altre, anomenat "Les parets velles de Torroella. L'Hospital de Pobres Malalts", fou escrit el 1967 per Joan Pericot, en què descriu l'edifici amb predomini dels seus valors artístics.

En el *Butlletí informatiu del Casal del Montgrí* (núm. 28, any 1983), Mn. Josep Quer recordà amb detall l'arribada de les religioses de Sant Josep per establir-se al nostre hospital. Recentment, Jaume Bassa i Joan Baca, en el seu llibre *Torroella, vila vella*, editat per la Fundació Mascort, dediquen un capítol a l'hospital, dins d'una visió general de la vila.

Tots aquests treballs ens han ajudat, juntament amb la consulta als arxius locals. També procurem citar altres fonts, però hem preferit no posar notes a peu de pàgina per agilitzar la lectura.

La pobresa des de l'època medieval

Quan en aquest treball parlem de pobresa ens referim a aquelles persones que han hagut de menester l'ajut d'altres per a subsistir. Les causes de la pobresa han estat múltiples, unes molt lligades a la persona mateixa com les malalties, els defectes físics o la vellesa, mentre altres procedien d'un entorn aliè al pobre com les crisis de subsistència de resultes de les guerres, les epidèmies o les plagues, que provocaven períodes de fam que castigaven els més febles. Òbviament aquests períodes crítics han provocat una minva de població.

A l'edat mitjana el nombre de pobres era elevat en totes les poblacions, fet que es va mantenir en segles posteriors. Els pobres es feien notar, cercaven aliment allà on fos i es traslladaven d'una localitat a l'altra on es repartís menjar, roba o aliments. Ramon Alberch, en l'obra *Històries de Catalunya*, fent referència a la Girona del segle XVIII, exposa: "Així sabem que el mes de setembre de l'any 1777 hom avaluava els pobres en un total de sis-cents, xifra gens menyspreable en una població que en aquells moments devia voltar els 7.000 habitants."

Torroella no estigué al marge d'aquesta problemàtica. Repassant llibres de defuncions de la parròquia del segle XVII, es fàcil imaginar la penúria dels immigrants francesos que residien a la vila; entre els anys 1595 i 1638 la meitat moriren a l'hospital; ben significativa és una inscripció de 15 de novembre de 1627 que diu: "Morí Ramon Jaxier, francès, se li digueren tres misses, sense la cantada, puix no tenia qui es recordés de la seva ànima." En el cadastre personal de caps de família de l'any 1724 hi figuren dotze pobres de solem-

nitat que eren també caps de família, pobresa que sens dubte afectaria també els membres de les seves llars. Marcel·lí Audivert, en el llibre *Torroella de Montgrí, una vila singular*, tot parlant de principis del passat segle xx, descriu així el món de la pobresa local: “Als pobres de solemnitat, que llavors eren molts, en passar a captar de porta en porta, se’ls donava un tros de pa mig sec, que besaven ans de ficar-lo al sarró, al mateix temps que, de baix en baix, mormolaven en paraules, les quals volien dir: ‘Déu us ho pagui’, o bé: ‘Déu us augmenti la caritat.’ D’altres, però, més desvergonyits i carregats de mal humor, deien: ‘Què voleu que en faci, de tant de pa?’ Les cases de senyors tenien fixat un dia a la setmana per a l’almoïna, generalment els divendres, donaven dos cèntims a cada pobre que tot trucant a la porta allargava la mà...”

Algunes iniciatives a favor dels pobres

L’obra assistencial a favor d’aquells amb menys recursos fou promoguda principalment per l’Església i les autoritats municipals. Es crearen institucions vinculades a les parròquies, monestirs i catedrals. Naixeren ordes religiosos dedicats a millorar el deplorable estat de tanta gent. S’estimulà l’obligació moral de les classes benestants d’ajudar els necessitats, fet que augmentà la pràctica de l’almoïna, les donacions i les deixes testamentàries.

Entre els mitjans més habituals per lluitar a favor dels menesterosos, es pot assenyalar:

a) Els hospitals de pobres

Eren institucions benèfiques que acollien els pobres malalts. Solien subsistir gràcies a les aportacions de particulars, de les institucions municipals o de l’Església.

Es fundaren molts hospitals, repartits per tot Europa. Quasi totes les poblacions que assolien el miler d’habitants tenien un petit hospital amb la finalitat d’atendre els malalts que no podien pagar-se l’assistència: si la malaltia era duradora o es feia crònica, eren ingressats en hospitals més grans.

A les ciutats hi havia uns quants hospitals, però amb el pas del temps es van anar concentrant. A França, Lluís XIV creà l’any 1656 els anomenats hospitals generals amb la idea de recollir-hi tota la població marginal. A Barcelona, el Consell de Cent manà construir el 1401 l’Hospital de la Santa Creu, on s’agruparen els antics hospitals de la ciutat. A Girona, l’Hospital de Santa Caterina absorbí els malalts i expòsits del seu entorn, fins que aquests darrers passaren a l’hospici quan es va crear a finals del segle xviii.

Dins d'aquests hospitals de pobres cal classificar-hi el de Torroella, del qual farem esment més endavant.

b) Les almoines del pa i del vestir

Des de la baixa edat mitjana s'anaren creant diferents establiments de beneficència per tal d'alimentar tanta gent necessitada, on usualment es distribuïa pa o sopa. Com va escriure Josep M. Espinàs: "El pa és una mena de garantia instintiva de supervivència que es perpetua al llarg dels segles."

A la ciutat de Girona la institució més coneguda fou la Pia Almoïna del Pa de la Seu, ubicada a la plaça de la Catedral, on avui hi ha la seu del Col·legi d'Arquitectes. Fou fundada el 1228 per Arnaldo de Escala, persona caritativa, que ja en vida, junt amb la seva esposa Saurina, repartien personalment el pa entre els pobres. En èpoques de dificultats econòmiques s'arribà a donar menjar a més de mil persones en un dia, moltes d'elles vingudes de les comarques. Sobre aquesta entitat són interessants i molt documentats els quatre articles escrits per Jaume Marquès Casanovas que foren publicats a la *Revista de Girona*.

A Torroella, la casa Pastors del carrer Major repartia la sopa a la part posterior de l'edifici familiar on tenia el jardí, avui seu local de la Companyia Telefònica. Si bé desconeixem la quantitat i freqüència en què es repartia la sopa, no cal dubtar de la seva importància, puix donà nom al carrer d'en Sopes. La família Pastors abandonà la residència de Torroella a la segona meitat del segle XVIII, fet que suposem va interrompre la distribució d'aliments. Més tard, el carrer passà a anomenar-se *calle del Lavadero* amb motiu de ser el pas natural per accedir al primitiu safareig públic.

c) Les causes pies per a dotar donzelles pobres

La dificultat de les noies pobres per casar-se també tingué una resposta de les causes pies que es crearen a fi de facilitar-ne l'accés al matrimoni. Es regulaven per les normes establertes pels fundadors: generalment es designaven uns administradors, els quals cada any seleccionaven un determinat nombre de noies pobres en edat de casar-se, entre les quals s'escollien a sort les beneficiàries del dot.

En el llibre de conclusions més antic existent a l'Arxiu Històric de la vila, apareixen les causes pies instituïdes per Andreu Pons i Montserrat Uguet. En l'acta de 25 de març de 1648 es parla de la reunió dels eclesiàstics Francesc Maig, sagristà, i Bernat Capella, de la doma, amb els cònsols Andreu Sàbat, Josep Senan i Josep Pla, amb l'objectiu d'escollir una terna de donze-

lles pobres per a la causa pia fundada per Andreu Pons, entre les quals resultava elegida una. Cal suposar que seria una institució antiga ja que la família Pons estava arrelada a la vila molt abans de la vinguda dels comtes de Solterra, amb els quals s'emparentaren.

Quant a la causa pia instituïda per Montserrat Uguet, fill de Torroella, que exercia d'apotecari a Girona, tot indica que fou fundada a la primera meitat del segle XVII. En aquest cas també es reunien cada any el domer, el sagristà de la parròquia amb tres cònsols per designar un administrador amb la facultat d'escollir i retribuir la noia pobra mereixedora del dot.

El segle següent, el Sr. Josep Metge i Real, llicenciat resident a Barcelona, originari d'una família acomodada de la vila que tenia una notaria al carrer Major, el 15 de febrer de 1715 fundà igualment una causa pia per a dotar donzelles. Els administradors foren els regidors de l'Ajuntament. Segons es desprèn de l'acta de fundació, les donzelles serien de quinze anys o més, pobres, òrfenes i filles de la present vila, encara que beneficiaren noies amb pares vivents. Primer s'havien d'escollir les més pobres i de menor edat. S'arribà a dotar quatre o cinc noies en un any, fet indicatiu que les rendes d'aquesta causa pia eren superiors a les anteriorment relacionades. La darrera assignació de dot es produí l'any 1856.

d) La protecció dels expòsits

En els llibres de baptismes es comprova que a vegades es batejava un nadó com a fill de mare soltera, la qual acceptava la maternitat amb totes les seves conseqüències. Per contra, també es batejaven nounats com a fills de pares incògnits, fet indicatiu que el nadó era abandonat per diverses causes: salvaguardar l'honra de la mare, dificultats econòmiques, elevat nombre de fills, etc.

El professor Miquel Borrell i Sabater, en el seu llibre *Hospicis i hospitals de pobres*, concreta que "en aquest entorn psicològic s'ha d'entendre l'abandonament com un acte de supervivència i no com un crim. Crim era, i estava penat, l'infanticidi: llençar el nadó al riu o la riera, o ofegar-lo mentre dormia amb el pes de la pròpia mare eren actes punibles. No així l'abandonament, ja que es considerava que no es volia matar l'infant, sinó deixar-lo perquè algú altre més capacitat (rector, família rica, convent, hospital) en tinguessin cura. Hi havia en el fons un traspass de funcions. I així s'entén que la majoria dels abandonaments es fessin en llocs públics i transitats, com a la vora d'un camí, o bé a les portes de la rectoria, del convent o de l'hospital, motiu pel qual es crearen els torns...".

En aquest punt, l'Hospital de Torroella tingué un paper rellevant. En un inventari dels seus béns, de data 1 de gener de 1735, es relaciona "una camisa de criatura", i en una altra de

13 de gener de 1858 hi figura “una camisa para niño destinada para los expósitos”. Queda clar, per les dades localitzades, que aquests nens expòsits es portaven a l'hospital una vegada batejats, fet indicatiu que eren abandonats en algun altre indret.

A manca de cuidadors que els demanaven, eren traslladats a l'Hospital de Santa Caterina i, més tard, a l'Hospici de Girona, d'una manera ben singular: cada hospital de pobres els duia al més proper en direcció a Girona i així successivament fins arribar a destí. Els ingressats a l'Hospital de Torroella eren conduïts per l'hospitaler a l'Hospital de Verges. L'hospitaler era retribuit per aquest trasllat amb independència del seu salari.

Òbviament, al llarg dels segles s'han anat instituint altres solucions encaminades a ajudar els pobres, les quals pel seu gran nombre són difícil d'inventariar. Algunes tenien un caràcter quasi simbòlic, com un gest caritatiu; així, figuren anotacions de principis del segle XVIII en el compte del clavari per haver pagat el pa que es donava als pobres que anaven a Santa Caterina.

Ja entrat el segle XIX, s'hi percep una major atenció de les autoritats locals vers les classes més necessitades; així, en els llibres d'actes s'anoten noves maneres d'ajudar: dotacions contra l'atur laboral (1817), documentació vària de la Junta de Beneficència (1861), nomenament d'una comissió per atendre la subsistència de la classe necessitada (1868) i, el mateix any, l'Ajuntament acordà donar feina a les classes jornaleres que no en tenien, a pagar amb fons municipals, etc. Cal remarcar també la feina feta per la Conferència de Sant Vicenç de Paül.

Orígens i naturalesa de l'Hospital de Torroella

A l'arxiu de l'hospital es localitza un qüestionari de l'any 1845 en el qual la junta reconeix que ignora el seu origen i es limita a fer referència a les dates que figuren en les obertures de l'edifici. En un pressupost de 1872-1873 la junta es manifesta així: “Este establecimiento fue fundado en tiempo remoto, cuya fecha se ignora, por los vecinos de esta villa, con el objeto de asistir a los vecinos enfermos pobres de la misma...” No és estrany, per tant, que a finals del mateix segle se sol·licités la classificació jurídica de l'establiment.

Pel que exposarem, és evident que estem davant d'un dels anomenats hospitals de pobres que van proliferar des de l'edat mitjana.

L'any 1968, el senyor Pelai Negre i Pastell publicà el testament de Bernat de Santa Eugènia en el *Llibre de la Festa Major*. Aquest testament fou atorgat el 28 de març de

1268 davant el notari públic de Torroella de Montgrí, Dalmau de Vilaüt. Segons el text de la traducció catalana, entre altres extrems, estableix que: “[...] deixa tres-cents morabatins per a fer un hospital a la vila de Torroella de Montgrí, encarregant-li o dedicant-li el que havia tingut de l’altre hospital, i per les injúries oblidades [...]”. Per executar les darreres voluntats, el testador nomenà com a marmessors el bisbe de Girona i el germà del causant, Guillem de Montgrí, fet que reforça la creença que la construcció de l’hospital es dugué a terme. Anotem que, segons el text del testament, sembla que anteriorment ja havia existit un hospital a la nostra vila.

El professor Xavier Soldevilla, en una conferència pronunciada el 14 d’octubre de 2004 a Can Quintana, s’expressava així: “Dintre de la vila però proper a la muralla es documentà ja des del segle XIII un hospital o casa d’acollida de pobres i malalts. Les seves dimensions devien ser modestes: a les acaballes de l’edat mitjana disposava de quatre llits, dues cuines -una per als malalts i l’altra per als hospitalers-, així com una capella...”. El mateix conferenciant, en el seu treball titulat *La comunitat jueva de Torroella de Montgrí*, escrivia: “Resten els pobres. A ells estaven destinades les institucions caritatives de la vila: l’hospital i les hostatgeries de peregrins. L’agost de 1298 una vídua cedia tots els seus béns fora de 20 sous a l’hospital de la vila i es comprometia a fer-hi d’almoïnera i a realitzar tots els serveis necessaris als pobres de Jesucrist a canvi de poder-hi passar la resta dels seus dies.”

Durant les visites pastorals del bisbe de Girona, també s’anotaven dades sobre l’hospital. Així, el 1511 es deia que continuava amb quatre llits, mentre que l’any 1576 només apuntava tres llits.

Com hem dit, durant el segle XIX la Junta particular de Beneficència mostrà una preocupació per concretar la naturalesa del centre hospitalari. A aquest fi s’inicià un expedient que va resoldre la Direcció General d’Administració, resolució que fou comunicada el 12 d’agost de 1902 i que deia: “Su Majestad el Rey (Q.D.G.) se ha servido resolver: 1º.- Que se clasifique de beneficencia particular el Hospital de Pobres Enfermos fundado y existente en Torroella de Montgrí.” En termes jurídics es classificava com a fundació privada.

S’ha de descartar que l’hospital tingués un origen religiós. Algú ha defensat la hipòtesi que es tractava d’un hospital adscrit a un convent de mercedaris, segurament pel fet d’haver-hi un claustre a l’edifici i tenir actualment la capella dedicada a la Mare de Déu de la Mercè. Entenem que aquesta tesi no té fonament per no existir referències documentals sobre el suposat convent, el qual tampoc figura en les relacions de convents mercedaris dels Països

Catalans. Quant al claustre, fet en dues etapes, l'hem de situar com una construcció de finals del segle XVIII i del XIX, una vegada acabades les parets adjuntes.

Tampoc es pot considerar un hospital municipal, tal com el van anomenar alguns consistoris posteriors a la darrera guerra civil. Una cosa és que l'Ajuntament pogués exercir el Patronat de l'Hospital i l'altra que en fos el titular dominical.

El nom vigent, Hospital-Asil de Pobres i Malalts de Torroella de Montgrí, creiem que és encertat, tenint en compte l'origen i el servei que ha fet al llarg del temps. Anotem que durant el segle XVII s'anomenà oficialment, segons consta als arxius, Hospital de Pobres de Jesucrist.

El 1872, durant el regnat d'Amadeu I de Savoia, s'havia acordat que el centre portés el nom d'Hospital Maria Victòria en homenatge a la reina, la qual va acceptar, i va facultar el centre perquè pogués usar l'escut de les armes reials, al mateix temps que hi feia un donatiu. La reina també va manifestar el seu desig d'instal·lar-hi un establiment d'acollida i ensenyament per als nens que, per raó del treball dels pares, no podien tenir-ne cura com calia durant el dia. Aquest nom no arribà a usar-se a causa de la proclamació de la Primera República.

Pels escrits rebuts a l'hospital, tant de procedència pública com de particulars, es veu que s'han utilitzat també noms com Hospital de Caridad, Hospital Civil, Santo Hospital de Caridad, Hospital dels Pobres, Hospital de Pobres de Torroella de Montgrí i alguns altres, encara que dubtem que es tractin de noms acceptats.

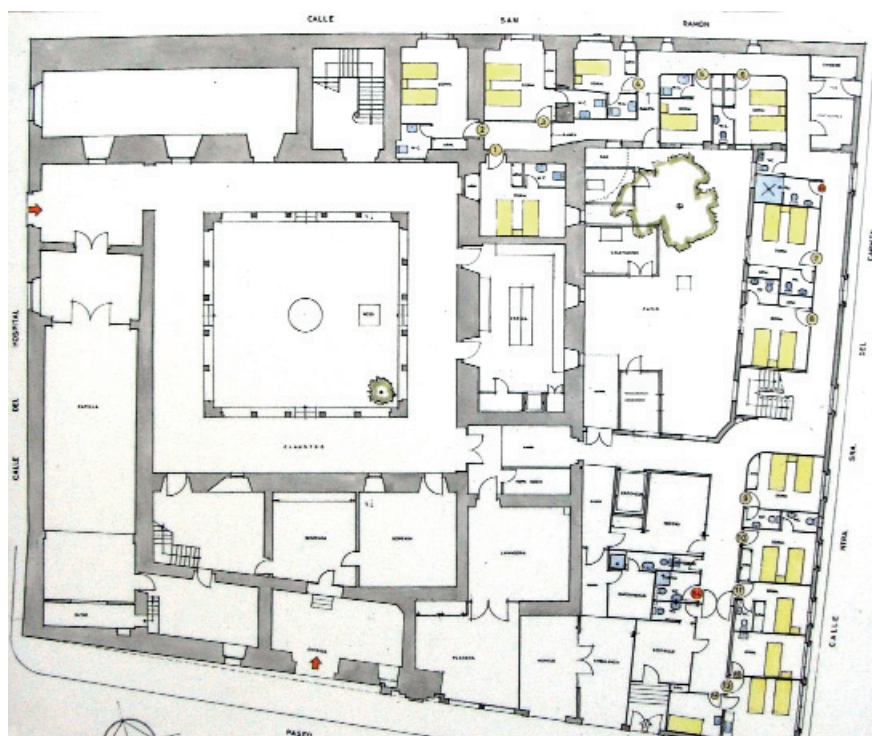
L'edifici

El conjunt arquitectònic de l'hospital s'anà construint per parts, corresponents a èpoques diferents, segons les possibilitats econòmiques i les necessitats de cada moment.

Sembla que l'edifici inicial es limitava a la construcció rectangular, de planta baixa, situada al límit nord de la finca, entre el carrer Hospital i l'escala ampla per on s'accedeix al pis. Les parets gruixudes i les característiques de la volta semblen indicar-ho així. És possible que aquesta primitiva construcció també disposés, a la vegada, d'un espai destinat a capella separat d'un altre equipat amb tres o quatre llits a més d'alguns útils imprescindibles per guarir els malalts; era usual a l'edat mitjana que els hospitals de pobres tinguessin poca cabuda i estiguessin annexos a capelles, parròquies o monestirs. A la vora podia haver-hi alguna altra dependència accessòria on tal vegada residia l'hospitaler.

Aquest hospital primitiu no fou ampliat fins a la segona meitat del segle XVII, ja que no es va incrementar el nombre de llits. En aquesta època ja trobem noves construccions gràcies a les dates que figuren a les obertures de l'edifici ara existent. La porta principal (1661), l'entrada i l'escala semblen del mateix temps. Aviat es va aixecar una nova planta sobre la primitiva (1680) que substituï o complementà l'espai dels baixos destinat a petit hospital. Més tard, es va construir una nova sala, a l'altre costat del replà de l'escala, en direcció est i, a l'alçada del primer pis, anomenada de Sant Ramon i destinada als homes interns, mentre l'anterior, anomenada de Nostra Sra. de la Mercè, s'hi acollien les dones malaltes. A l'arxiu, en un full solt del 1845 es llegeix: "Pueden albergarse doce enfermos distribuidos en dos cuadras, una para seis hombres y otra para seis mujeres." Això demostra que als baixos ja no s'hi allotjaven malalts.

A partir de 1743, i durant dècades, es van alçar les noves parets dels baixos i del pis adjuntes a l'actual claustre, així com els respectius cossos d'edificació, inclosa la capella actual

Plànol de la planta baixa de l'hospital (foto G. Martinoy)

i el claustre mateix, el qual es va construir en dues fases, primer la part del nord i de l'est, i anys més tard la resta; anem que encara en l'acta de 16 de desembre de 1881 la junta acordava la continuació del claustre de la part oest de l'edifici.

El 1867 el conjunt arquitectònic ja està pràcticament acabat, com ho demostra la descripció de la finca tal com fou redactada per inscriure-la al Registre de la Propietat. Diu així: "Edificio enclavado dentro del casco de la villa de Torroella de Montgrí, que por sí solo constituye una manzana nombrada Hospital, conteniendo una superficie de 16.667 metros cuadrados. Se compone de planta baja y primer piso. Tiene su fachada y puerta principal de entrada al Oeste del edificio en la calle del Hospital, inmediata a la cual tiene su capilla pública, con dos puertas, una interior y otra exterior destinada al culto de Ntra. Sra. de la Merced. En los bajos del edificio hay las dependencias y otras estancias para los usos del establecimiento, en los lados de un desván cuadrado rodeado de claustros con arcos de sillería, en que hay un pozo; y un gran huerto o patio para el desahogo del establecimiento en la parte Este. En el primer piso tiene también el orden de claustro con arcos en relación con el de los bajos alrededor del que hay las salas destinadas a los enfermos con separación de sexos, nombradas de San Ramón la de los hombres y de Ntra. Sra. de las Mercedes la de las mujeres; las cocinas y otras dependencias; y además las habitaciones de los enfermos; y en el lado del Sur, entre un terrado descubierto con jardín y la capilla hay una habitación independiente del establecimiento pero en comunicación con el mismo destinada al capellán encargado de la asistencia de los enfermos..."

El 1882 s'acabà la part de galeria del sud i es construïren les dependències per a residència de les religioses de Sant Josep. Cinc anys més tard, es tapiaren les dues portes que donaven accés a les sales dels malalts des del replà de l'escala, ja que es podia entrar des de la galeria; també es va fer més alt el teulat de la sala de les dones perquè hi hagués més aire per a les malaltes. Ben entrat el segle següent (1957) la sala de malalts destinada als homes s'allargà per la part est. El Sr. Joaquim de Robert va satisfer el pagament de les obres. Llevat d'alguna obra puntual posterior, cal ressaltar la gran ampliació inaugurada l'any 1986, en què s'edificà tota la part de l'antic pati i de l'hort, mentre la finca restava totalment construïda; aquest engrandiment féu possible una cabuda per a cinquanta-sis interns davant dels vint-i-un que s'hi podien acollir abans.

A principis del segle xvii es condicionà un cementiri a la part de finca no construïda on s'enterraren els pobres que morien a l'hospital, tal com es comprova si es consulten els llibres de defuncions de la parròquia. Aquests enterraments foren autoritzats pel bisbe Arévalo de Suazo el 1608 i duraren unes quantes dècades.

Escut i data que hi ha a la
porta principal de l'hospital
(foto G. Martinoy)

Direcció i administració de l'hospital

Dins els anomenats hospitals de pobres, la composició dels patronats fou molt variada. Quant al nostre hospital, desconeixem quina n'era la direcció i administració en el seu origen. El cert és que en un determinat moment la Universitat assumí les funcions de patronat; cosa lògica, ja que l'hospital es va fundar per servitots els vilatans necessitats.

Les primeres dades documentades es localitzen a l'Arxiu Històric Municipal. El 22 de febrer de 1654 la Universitat nomenà com a administradors de l'hospital de la vila Josep Mir, Josep Oliver i Agustí Fiscader, als quals s'atorgà poders generals d'administració, o sigui, que els administradors actuaven en representació de la Universitat. En les actes posteriors es veu que, llavors, sempre es designaven tres ciutadans locals per un període de dos anys.

A finals del segle XVIII, l'Ajuntament de Torroella acordà que la direcció i administració de l'hospital passés a mans exclusivament d'una junta d'administradors particulars que elegia.

Sembla que durant uns quants anys hi hagueren problemes entre aquesta junta i el consistori. Segurament per evitar-ho s'anaren designant persones de reconeguda capacitat i prestigi. El juny de 1840 la formaren els següents senyors: Narcís Via, domer de l'església de Sant Genís; Marià de Metge, hisendat; Francesc Ferran, advocat; Josep Quintana, hisendat; Pere Mascort, farmacèutic, i Isidre Massaguer, metge.

L'any 1902, amb motiu de concretar-se oficialment la classificació de l'hospital, la Direcció General d'Administració va disposar: "Que se nombre Patrono de dicho Hospital al Ayuntamiento de Torroella de Montgrí con facultad de delegar sus funciones en la forma que el reglamento prescribe pero bajo la vigilancia y responsabilidad y con obligación de rendir cuentas y presentar presupuestos al protectorado anual y periódicamente." Aquesta facultat de delegació a una Junta de Beneficència és el que s'ha fet fins a l'entrada en vigor de la nova normativa de la Generalitat de Catalunya sobre fundacions privades, normativa que obligà a adaptar els nous estatuts. Des de llavors el Patronat està format per l'Ajuntament de Torroella, el Sr. Rector de la Parròquia de Sant Genís i un determinat nombre de veïns designats per l'Ajuntament, els quals nomenen entre ells un director, un secretari i un tresorer.

Els membres de la junta en ocasions hi romanien bastants anys, a voltes -es llegeix- tota la junta o part d'ella presentava la dimissió per raó d'edat o per la llarga durada del càrrec; el 1922 el secretari Sr. Davant demanà el relleu perquè ja no podia escriure les actes. Pel contrari, en èpoques de canvis polítics també s'acostumava a canviar la junta, com en la dècada 1930-1940 en què sovintejaren. Cal subratllar que durant la guerra civil el servei funcionà amb tota normalitat, en aquest període la superiora fou la germana Guadalupe Molas.

A partir de 1902 fins al dia d'avui, han exercit el càrrec de director: Martí Vilanova (fins 1910), Manuel Murtra Hereu (1911-1932), Francesc Pagès Carré (1933-1934), Francesc Mas Sureda (1934-1934), Lluís Matas Pascual (1934-1935), Francesc Mas Sureda (1936-1936), Francesc Salís Coll (1937-1939), Lluís Matas Pascual (1939-1941), Lluís Pujol Vicens (1941-1949), Joan Ferrer Aulet (1949-1953), Antoni Pou Murtra (1953-1959), Ignasi Capellà Muriscot (1959-1974), Joan Radressa Casanovas (1974-1981), Mercè Sala Galibern (1981-1998) i Pantaleó Font Teixidor (1998).

Entre les moltes tasques de la junta hem d'assenyalar l'organització de les festes de la Mercè, que tingueren molt ressò els anys 1844 i també 1845, any en què participaren quatre músics de Bellcaire i altres cinc músics de la cobla de Torroella. També durant la dèca-

da de 1880 a 1890 les cobles locals s'alternaven cada any i es designava un pendonista, el qual contribuïa a pagar part de les despeses.

La gestió interna

Des de l'hospital primitiu fins a l'arribada de les religioses de Sant Josep, la vida interna de l'hospital girava entorn la figura de l'hospitaler -a vegades també anomenat treballador hospitaler-, persona que tenia cura de l'establiment i de la bona atenció dels malalts. Acostumava a viure en una dependència de l'edifici, junt amb algun familiar. En els primers llibres de conclusions de l'Arxiu Històric es fa referència als hospitalers Miquel Bordas (any 1706 i posteriors) i Josep Fuster (a partir de 1715), que són els més antics que coneixem.

Els hospitalers procuraven satisfer totes les necessitats: cuinaven el menjar dels pacients, s'ocupaven de la neteja, subministraven les medecines puntualment, treballaven l'hort de la muralla, traslladaven els malalts crònics i els expòsits a altres centres, portaven els cadàvers dels residents al *campo santo* segons una anotació de 1837, etc. A voltes ajudaven la junta; unes ordenances aprovades a finals del segle XVIII estableixen: "El hospitalero todos los dominigos debe recorrer la villa y pedir limosna para las necesidades del Santo Hospital."

Era norma contractar algun metge que, a canvi d'una remuneració, passava visita als malalts. En alguna època hi hagué problemes per manca de professionals. Segons l'acta de 29 abril de 1658, el Consell de la Universitat acordà que, per raó de no existir cap doctor en medicina a la vila i morir-se molta gent sense remeis, acceptava la proposta del Dr. Jeroni Trias, de Figueres, que per vint dobles l'any visitaria els malalts del poble així com de l'hospital. També es disposava habitualment d'un farmacèutic que preparava els medicaments.

Ja en temps més recents, quan el nombre de places anà augmentant, es contractava alguna serventa per ajudar l'hospitaler. En alguna època també tenien un infermer.

De mitjan segle XIX es localitza el nomenament d'una comissió de senyores administradores, les quals complementaven el treball de la junta vetllant per un correcte servei dins del centre. El desembre de 1869 exercien aquest càrrec les senyores Maria Comas de Mascort, Maria Concepció Artigas de Valentí, Antònia Iglesias de Pons i Caterina de Boronat.

Davant la precarietat econòmica que patí l'hospital a causa de la desamortització de 1855 i per millorar el servei, la Junta reclamà una comunitat religiosa per cuidar els malalts. El

dia 11 de gener de 1883 arribaren a la vila quatre germanes de l'Institut de Religioses de Sant Josep. Coneixem la identitat de tres d'elles:

- Carme Esteve Andoca (cofundadora de l'Institut de les Religioses de Sant Josep). Nascuda a Girona, de 52 anys, fou la primera superiora. Morí a Torroella el 29 de maig de 1896.
- Rita Salip Ferrer. Natural de Caldes de Malavella, tenia 32 anys quan arribà a Torroella. Substituï Carme Esteve com a superiora. Arran d'una greu malaltia deixà el càrrec i mesos després va morir a la vila, el 9 de gener de 1906.
- Marcel·la Camps Bosch, de Selva de Mar, 41 anys. Deixà d'existir a Torroella el 6 d'agost de 1885 a causa del còlera que patí la població durant l'estiu d'aquell any.

Des d'un bon principi van servir tant a l'hospital com als domicilis particulars on eren demanades, a fi de vetllar i cuidar malalts.

La comunitat de religioses del nostre hospital ha tingut, per ordre cronològic, fins al dia d'avui, les següents superiores: Carme Esteve, Rita Salip, Rosalia Bosch, Irene Simón, Mercedes Jaume, Guadalupe Molas, Margarita Noguer, Tomasa Pardo, Teresa Pujolar, Àngela Amagat, Pilar Vilà, Consuelo Carreras, Herminia Peñaranda, Trinidad Renau, Rosa Cierzo, Felisa Martínez, M. Salomé Pérez, Elisa Tomás i Benigna Martínez.

El poble de Torroella sempre ha mostrat un gran afecte vers les germanes de Sant Josep pel seu exemple de dedicació i servei a favor dels més necessitats. L'any 1986 l'Ajuntament els atorgà la Medalla del Montgrí. El propassat 11 de gener de 2008 se celebrà una diada de reconeixement en commemorar-se els cent vint-i-cinc anys de la seva arribada a la vila.

Ja de l'origen de l'hospital consta l'existència d'una capella adjunta, fet indicatiu que algun eclesiàstic es cuidava del servei religiós; els arxius a vegades també parlen d'alguna habitació destinada al capellà. Josep Vert i Planas (fons Josep Vert custodiat pel Centre de Documentació de Can Quintana) deixà anotat que l'any 1545, de les rendes del benefici de Sant Francesc, instituit a l'església parroquial, se'n separà una part a favor de l'hospital; potser el mestre de capella en algun moment exercí l'atenció religiosa en aquest centre. Està documentat que a principis del propassat segle xx, la Sra. Carme Pons de Regàs, veïna del Pont Major, de Girona, va fundar un benefici a l'hospital que comportava l'obligació de celebrar-hi missa cada dia i assistir als malalts; el primer beneficiat fou Mn. Francesc Viver i Puig, el qual arribà a la vila el 22 de juny de 1913.

El claustre de l'hospital (foto G. Martinoy)

La primitiva capella estava sota l'advocació de Sant Llorenç i de Santa Marta i així continuava el 1470 segons es comprova per la visita pastoral del bisbe de Girona. Al segle XVIII la confraria de la Mare de Déu dels Dolors reunia els devots a la capella de l'hospital, mentre s'anava construint l'església dels Dolors al costat dels convent dels Agustins. En con-sagrar-se aquesta nova església, la capella de l'hospital restà sota l'advocació de la Mare de Déu de la Mercè.

Els internats de l'hospital eren pobres de la vila, així com algun transeünt que s'allotjava provisionalment en aquest centre fins que era conduït a l'hospital provincial, trasllat que abonava aquest establiment. També foren atesos els militars destinats a les illes Medes. En alguna època es feren convenis amb els ajuntaments de Bellcaire, Fontanilles, Ullà i Gualta per atendre els seus respectius veïns.

El patrimoni. Ingressos i despeses

Els hospitals de pobres subsistien gràcies a la caritat. Els béns fundacionals s'aplicaven generalment a la construcció o millora de l'edifici, però després calia atendre la despesa diària i la conservació de l'immoble.

Hem vist que a finals del segle XVIII, l'hospitaller recorria la vila cada diumenge demanant almoïna. El 1884 s'anomenà Miquel Sagrera Riembau com a "recaudador de los granos, líquidos y demás efectos que recaude de limosnas a favor de este Hospital particular de pobres, debiendo a este fin y con obligación estricta de pasar todos los años y en sus respectivos tiempos en las casas, eras y molinos de aceite y de vinos de este término y pueblos comarcanos...".

Al llarg dels segles, la Corporació Municipal abonava cada any un import destinat a la despesa ordinària de l'hospital. Anotem que els internats no pagaven, exceptuant la tropa de les illes Medes, encara que moltes vegades la direcció es queixava perquè demoraven els pagaments.

Els donatius procedien de gent molt variada. Algunes famílies benestants deixaven llegats a favor de l'hospital, el qual anava formant el seu patrimoni. Els benefactors importants eren recordats i la seva fotografia figurava a la sala on es reunia la Junta. A l'Arxiu Històric ja consta (1735) que Francesc Llausàs designà l'hospital com a hereu. A vegades algun malalt cedia una finca; és el cas d'una senyora que l'any 1924 oferia una casa situada a la part més alta de la vila de Pals.

Sempre es procuraren obtenir ingressos mitjançant activitats variades. Així, estan documentats uns concerts de Marcos Redondo i de la Coral de Terrassa, sessions de ball, les festes de la flor, representacions teatrals, etc. En la darrera guerra civil, davant la manca de donatius i la carència de recursos propis, es creà un segell de pagament voluntari que fou repartit als cafès, fondes i establiments similars de la vila, els quals recaptaven l'import junt amb el preu de les consumicions o dels serveis prestats.

L'any 1840, l'Ajuntament condicionà una sala al convent dels Agustins amb la finalitat de celebrar-hi balls i representacions teatrals. La junta de l'hospital participà en el cost de les obres a canvi d'una retribució per cada sessió de ball.

Les despeses del centre consistien principalment a alimentar, cuidar i oferir medicament als malalts, retribuir el personal i facultatiu, pagar serveis, atendre la conservació, millora i ampliació de l'edifici, etc.

Gràcies a aquests ingressos l'hospital disposava a meitat del segle XIX d'un patrimoni que produïa rendiments. A més de l'edifici propi tenia en propietat la casa situada al mateix carrer Hospital fins fa poc seu de la Creu Roja, un olivar, l'anomenada vinya d'en Vilella i

Terme de pedra encara
existent als horts del
Tamariuà
(foto G. Martinoy)

sobretot els horts del Tamariuà, que es llogaven. També tenia censos, censals i alguna acció dipositada al Banco Español de San Fernando. A vegades algun llogater no pagava i la Junta havia d'actuar: el 1837 acordà treure dels horts els arrendataris morosos i embargar a un d'ells el seu salari de campaner.

A iniciativa del ministre d'Hisenda Pascual Madoz es va promulgar la Llei general de desamortització de data 1 de maig de 1855 que ordenava subhastar els béns de les institucions de beneficència, entre altres, i les quantitats recaptades es dipositaven a la Caixa de Dipòsits al 4%. Pels estats de comptes es comprova que l'any 1860 l'hospital només tenia una part dels horts i aviat s'acabaren de vendre en subhasta. De tot el patrimoni immobiliari només va quedar la seu de l'hospital i la petita casa situada al davant. Aquest procés afectà els ingressos ordinaris del centre, ja que la gran oferta de finques va fer baixar els preus. Passats els efectes de les lleis desamortitzadores, aquests hospitals ja no van tenir problemes per disposar de béns en domini i aprofitar-ne els rendiments.

L'hospital, avui

Les necessitats actuals són unes altres que les de segles passats. El pobre que llavors passava treballs per subsistir gairebé ha desaparegut; però sempre apareixen noves formes de pobresa.

Avui dia el nombre de gent gran ha augmentat degut als progressos de la medicina moderna, però una part no pot ésser atesa a la pròpia llar a causa del canvi experimentat en el

si de la família. Tot motiva que l'hospital hagi de cobrir altres necessitats; a partir de 1950 s'ha anat transformant en una residència per a la gent gran, amb tots els serveis adequats. Actualment l'Hospital Asil de Pobres i Malalts de la nostra vila està catalogat com a residència assistida segons conveni signat amb el Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya i és un centre col·laborador de l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials.

Avui dia és titular de l'edifici del carrer Hospital, núm. 2, amb una cabuda de seixanta-dos llits distribuïts en divuit habitacions dobles i vint-i-sis individuals després de la gran ampliació feta gràcies al llegat del Sr. Alfons Mercader. També disposa de l'edifici del carrer Major, núm. 56 (can Mascort) donat per la Sra. Caterina Sastre, amb una cabuda de deu habitacions dobles i quatre individuals, així com de vint-i-cinc places de centre de dia.

Detall de l'interior de la nova residència (foto Arxiu de l'Hospital)